

УДК 811.14'06'373.612.2

Ιουλία Λαμπέτσα

ORCID: 0000-0002-9202-7731

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟ ΛΟΓΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Το παρόν άρθρο αναφέρεται στην ανάλυση των μεταφορών στο δημόσιο ελληνόφωνο λόγο σχετικά με την επίλυση του κυπριακού προβλήματος, όπως παρουσιάζεται στις διαδικτυακές δημοσιεύσεις που κυκλοφόρησαν στο διάστημα από τον Ιούλιο του 2022 ως τον Απρίλιο του 2024. Οι μεταφορικές εκφράσεις συλλέχθηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν ανάλογα με την εννοιολογική δομή τους. Έχουν καθοριστεί οι πιο διαδεδομένες εννοιολογικές μεταφορές, που παρουσιάζουν τα αφηρημένα πεδία του πολιτικού προβλήματος, του έθνους, του κράτους, των διακρατικών και διακοινοτικών σχέσεων μέσα από τα πιο άμεσα αντιληπτά πεδία: Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ, ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΤΟΜΟ, ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ· ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΥΠΡΟΥ/ΕΛΛΑΔΑΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ / Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ· ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΛΥΣΗ ΕΙΝΑΙ ΤΑΞΙΔΙ. Κριτική ανάλυση μεταφοράς που επιχειρήθηκε δια φωτίζει την ταυτότητα των πομπών και την κοινωνιοπολιτική σκοπιμότητα της χρήσης της μεταφοράς που καταδεικνύει την αντίληψη του άλλου ως εχθρού και των σχέσεων των δύο κρατών / εθνών ως πολέμου. Διαπιστώνεται ότι στο δημόσιο διαδικτυακό λόγο γύρω από την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος επικρατούν τα εθνικά στερεότυπα που είναι δύσκολο να ξεπεραστούν.

Λέξεις-κλειδιά: μεταφορά, εννοιολογική ανάλυση, κριτική ανάλυση μεταφοράς, κοινωνιοπραγματολογία, κυπριακό πρόβλημα.

DOI 10.34079/2226-3055-2024-17-30-101-112

Εισαγωγή: σκοπός, σημαντικότητα, επιμέρους στόχοι

Φεύγοντας από τον πόλεμο που ξέσπασε το Φεβρουάριο του 2022 με την εισβολή των ρωσικών στρατευμάτων στην Ουκρανία, βρέθηκα στην Κύπρο, αποκτώντας το καθεστώς της προσωρινής προστασίας. Στην Κύπρο πολύ γρήγορα συνειδητοποίησα ότι το κοινωνικοπολιτισμικό κλίμα της είναι γεμάτο στοιχεία που παραπέμπουν στα πολεμικά γεγονότα του 1974, στην τουρκική εισβολή και τα επακόλουθά της. Στη Λευκωσία όλα όσα περνούν στο δημόσιο λόγο σχετικά μ' αυτήν την κατάσταση πλαισιώνονται πολύ παραστατικά και από άποψης χώρου, καθώς ο διαχωρισμός της πόλης και η μόνιμη παρουσία των ειρηνευτικών δυνάμεων αποτελούν την καθημερινότητα της πόλης. Γνωρίζοντας ότι όλοι οι πόλεμοι (πραγματικοί και ψυχροί) κάποτε τελειώνουν και οι παλαιοί αντίπαλοι ξαναγίνονται (καλοί) γείτονες, παραλληλίζοντας τα γεγονότα στην Ουκρανία και στην Κύπρο, διαπίστωσα ότι στην Κύπρο η διαδικασία της ομαλοποίησης των σχέσεων των δύο πλευρών κρατάει ήδη σχεδόν 50 χρόνια και δε φαίνεται να βρίσκεται στο τελικό στάδιο της. Αναζήτησα πρόσφατες δημοσιεύσεις στο διαδίκτυο στο χώρο του δημόσιου λόγου για την ενδεχόμενη επίλυση του Κυπριακού προβλήματος και ανακάλυψα ότι το πρόβλημα περιγράφεται με μελανά χρώματα, παρουσιάζεται ως αξέξοδο, οι διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό βρίσκονται σε παράλυση, το κλίμα δυναμιτίζεται, οι ελπίδες για την επίλυση εξανθεμίζονται / ξεθωριάζουν και ο χρόνος εξαντλείται... Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η ανάλυση των μεταφορών που διέπουν το δημόσιο λόγο γύρω από το θέμα της επίλυσης του Κυπριακού μπορεί να ρίξει φως στην αντίληψη του προβλήματος από τους γράφοντες. Λοιπόν, στην παρούσα εργασία οι επιμέρους **στόχοι** είναι: (1) να καταγράψουμε και να προσεγγίσουμε γνωσιακά τις επικρατούσες

εννοιολογικές μεταφορές για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος που εμφανίζονται στον δημόσιο διαδικτυακό λόγο, στις ψηφιακές εφημερίδες, ειδησεογραφικούς ιστότοπους, portal κ.ά., από τον Ιούλιο του 2022 (επέτειος της τουρκικής εισβολής) μέχρι τον Απρίλιο του 2024, και (2) να προβούμε σε μια κριτική ανάλυση των προοπτικών που εισάγουν οι μεταφορές αυτές και των συνεπαγωγών που προκαλούν για τη πραγματικότητα «συνεχούς αναζήτησης μιας λύσης» στο παγιωμένο πρόβλημα. Θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε τόσο τις γνωσιακές όσο και τις κοινωνιο-πραγματολογικές διαδικασίες που προκαλούν την ανάδυση της μεταφοράς στον δημόσιο λόγο για την επίλυση του Κυπριακού και να φωτίσουμε την εννοιολογική δομή των μεταφορών αλλά και την ιδεολογική τους εκκίνηση.

Θεωρητικό πλαίσιο

Η ανάλυση που πραγματοποιούμε λαμβάνει υπόψη της τις αρχές της Θεωρίας της Εννοιολογικής Μεταφοράς (Lakoff και Johnson, 2003, Kövecses, 2020), της Κριτικής Ανάλυσης της Μεταφοράς (Charteris-Black, 2004, 2005) και της Θεωρίας της (Κριτικής) Ανάλυσης Λόγου (Dijk, 1985, Kress, 1985, Fairclough, 1995).

Οι θεμελιωτές της θεωρίας της Εννοιολογικής Μεταφοράς J. Lakoff και M. Johnson με βάση τα γλωσσικά στοιχεία, έχουν διαπιστώσει ότι τα μεγαλύτερο μέρος του συνηθισμένου εννοιολογικού συστήματός μας έχει μεταφορικό χαρακτήρα και οι μεταφορές δομούν τον τρόπο της σκέψης μας και το πώς λειτουργούμε. Η μεταφορά, λοιπόν, δεν είναι μόνο θέμα γλώσσας, δηλαδή των λέξεων. Στην πραγματικότητα οι ανθρώπινες νοητικές διαδικασίες είναι σε μεγάλο βαθμό μεταφορικές. Μεταφορά σαν γλωσσική έκφραση καθίσταται δυνατή ακριβώς επειδή υπάρχουν μεταφορές στο εννοιολογικό σύστημα ενός ατόμου (Lakoff και Johnson, 2003, σ. 5-6).

Οι μεταφορές χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά σε πολλούς τομείς για να εκφράσουν μια σκέψη μέσω παραπομπής σε μια άλλη σκέψη, είτε για λόγους σαφήνειας και διευκόλυνσης της κατανόησης είτε για λόγους εκφραστικότητας, για να επηρεάσουν τον / την ακροατή / -τρια. Κάποιες μεταφορές είναι τόσο συμβατικές και εύχρηστες ώστε δεν γίνονται αντιληπτές ως μεταφορές, παρά ως μέρος της κυριολεκτικής γλώσσας. Είναι μέσα στο μυαλό του αποδέκτη του λόγου που οι μεταφορές αποκτούν την υπόστασή τους και η μεταφορική γλώσσα γίνεται αντιληπτή ως τέτοια.

Παρουσιάζοντας τις εννοιολογικές μεταφορές ως νοητικές δομές που εκφράζονται με τις αντίστοιχες τους γλωσσικές μονάδες οι Lakoff και Johnson υπέθεσαν ότι οι εννοιολογικές μεταφορές μπορούν να επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ανθρώπων. Αυτό συμβαίνει, κατά τη γνώμη τους, μέσω των επαγωγών που προέρχονται από τις μεταφορές. Έτσι, από τη μεταφορά «Λογομαχία είναι πόλεμος», που είναι μια από τις βασικές εννοιολογικές μεταφορές για την κοσμοθεωρία των αγγλόφωνων, προκύπτει η στάση απέναντι στον συνομιλητή / την συνομιλήτρια ως αντίπαλο και ως εκ τούτου η επιθετική, ακόμα και προσβλητική συμπεριφορά στη συζήτηση και η εστίαση στη νίκη. Οι ερευνητές προτείνουν να φανταστούμε έναν διαφορετικό πολιτισμό, όπου η βασική εννοιολογική μεταφορά θα ήταν η συσχέτιση της λογομαχίας με χορό, τότε οι κύριοι στόχοι των συνομιλητών θα ήταν το αισθητικό συστατικό της λογομαχίας και η επίτευξη ισορροπίας απόψεων (Lakoff και Johnson, 2003).

Πρέπει να τονιστεί, λοιπόν, ότι οι εννοιολογικές μεταφορές όχι μόνο κατασκευάζουν ένα σύστημα νοημάτων ενός ανθρώπου, αλλά συμμετέχουν και στη διαμόρφωση του συστήματος αξιών του. Εξάλλου, δηλώνουν φαινόμενα που συνθέτουν το περιβάλλον της ζωής μας και μας επηρεάζουν άμεσα. Επιπλέον, χρησιμοποιούν τα ονόματα αντικειμένων και φαινομένων που βιώνονται εμπειρικά από τους ανθρώπους. Όλα αυτά ενισχύουν το αξιολογητικό δυναμικό των εννοιολογικών μεταφορών (Γαβριηλίδου και Μητσιάκη, 2021).

Στην εργασία αυτή αποδεχόμαστε τη θέση της δομιστικής και μετα-δομιστικής γλωσσικής θεωρίας ότι η γλώσσα είναι αυτή που δημιουργεί τις παραστάσεις της πραγματικότητας και τα όριά της. Δηλαδή, δεν αντανακλά απλώς την πραγματικότητα, αλλά συμβάλλει και στη συγκρότησή της. Η πραγματικότητα, τα φυσικά αντικείμενα και οι παραστάσεις βεβαίως και είναι υπαρκτά, αλλά προσλαμβάνουν το νόημά τους αποκλειστικά

μέσα από τον Λόγο (Phillips και Jorgensen, 2002, σ. 8-9). Ο Λόγος νοείται εδώ ως «ένας τρόπος σηματοδότησης συγκεκριμένου πεδίου κοινωνικής πρακτικής από μια συγκεκριμένη οπτική» (Fairclough, 1995, σ. 14). Οι κοινωνικές πρακτικές που έχουν να κάνουν με την διαπραγμάτευση μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας πάντα αποτελούν πεδίο δράσης για τις πολιτικές δυνάμεις που προσπαθούν να ασκήσουν την επιρροή τους στο κοινό. Ο Fairclough σημειώνει ότι οι πρακτικές λόγου είναι ιδεολογικά φορτισμένες στο βαθμό που συμβάλλουν στη διατήρηση ή την υπονόμηση των σχέσεων εξουσίας, αλλά η κριτική ανάλυση λόγου είναι σε θέση να συστηματοποιήσει την ενημερότητα και την κριτική της ιδεολογίας (Fairclough, 1995, σ. 82).

Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ανάλυσης Λόγου έχει γίνει η ρητή αναφορά στο πλαίσιο της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης. Εντός αυτού του κλάδου σημαντική προσοχή δίνεται στις γνωστικές και κοινωνικές διαδικασίες, στρατηγικές και πλαισίωση του Λόγου που θεωρείται ως τρόπος αλληλεπίδρασης σε πολύ σύνθετες και ειδικές κοινωνικο-πολιτιστικές καταστάσεις (Dijk, 1985, σ. 7). Η έννοια του Λόγου (discourse), όπως σημειώνει ο G. Kress, επισημαίνει το γεγονός ότι οι κοινωνικοί θεσμοί παράγουν συγκεκριμένους τρόπους ομιλίας σε σχέση με ορισμένους τομείς της κοινωνικής ζωής που σχετίζονται με τη φύση ενός συγκεκριμένου θεσμού και τη θέση του στην κοινωνία. Με άλλα λόγια, για ορισμένες σφαίρες της ζωής της κοινωνίας, που έχουν ιδιαίτερη σημασία για έναν συγκεκριμένο κοινωνικό θεσμό, αυτός ο θεσμός θα παράγει και θα διατηρεί τις απαιτήσεις που καθορίζουν, περιγράφουν, περιορίζουν και σκιαγραφούν το ποιες δηλώσεις είναι αποδεκτές και ποιες μη αποδεκτές σε σχέση με το συγκεκριμένο τομέα της δημόσιας ζωής (Kress, 1985, σ. 27-28).

Η χρήση της εννοιολογικής μεταφοράς στο δημόσιο λόγο, στο λόγο των πολιτικών έχει αποτελέσει αντικείμενο αρκετών μελετών. Η ανάλυση του πολιτικού λόγου έδειξε, ότι ο / η ομιλητής / -ήτρια χρησιμοποιεί γλώσσα για να προκαλέσει συναίσθημα και να συμπεριλάβει και να επηρεάσει το κοινό. Ο σκοπός είναι να τονίσει ορισμένα σημεία και να κρύψει άλλα, και το λειτουργικό μέσο είναι η χρήση της μεταφοράς όταν απευθύνεται κανείς στο κοινό. Οι μεταφορές σε αυτό το είδος λόγου είναι ένα εργαλείο για την άσκηση κοινωνικής εξουσίας και παρέχουν μεγάλες δυνατότητες για χειραγώγηση της συνείδησης και της συμπεριφοράς. Οι μελετητές ισχυρίζονται ότι η αλήθεια εύκολα μπορεί να τροποποιηθεί, καθώς διάφοροι άνθρωποι προσλαμβάνουν, κατανοούν και κατηγοριοποιούν τις μεταφορές διαφορετικά, πράγμα που τις καθιστά ελεύθερες για την ερμηνεία (Lakoff και Johnson, 2003, σ. 163). Ο / η ομιλητής / -ήτρια δεν χρειάζεται να διαστρεφλώνει γεγονότα όταν χρησιμοποιεί μεταφορική γλώσσα. Η αντίδραση στα λεγόμενα εξαρτάται από την ερμηνεία στο μυαλό του ακροατή (Vestermark, 2007, σ. 1). Οι μελέτες δείχνουν ότι η μεταφορά χρησιμοποιείται για να ενεργοποιήσει ασυνείδητους συναισθηματικούς συνειρμούς και να επηρεάσει τις αξίες και τις πεποιθήσεις μας. Αυτός είναι ο λόγος που η μεταφορική γλώσσα είναι πολύ πειστική: επειδή παραπέμπει τόσο στη νοημοσύνη, όσο και στο συναίσθημα του / της παραλήπτη / -τριας (Charteris-Black, 2005, σ. 13). Οι δημοσιογράφοι γνωρίζουν πολύ καλά αυτές τις ιδιότητες της μεταφοράς και τις εκμεταλλεύονται για δικούς τους σκοπούς. Ο τύπος ερμηνεύει ελεύθερα τα ζητήματα που αφορούν το κοινό και καθορίζει ποια γεγονότα είναι περισσότερο ή λιγότερο σημαντικά για να παρουσιαστούν στους ανθρώπους (Beard, 2000, σ. 18). Η Κριτική Ανάλυση της Μεταφοράς παρέχει πολύτιμα εμπειρικά τεκμήρια για την ιδεολογική της συνάφεια και την κοινωνιοπραγματολογική αιτιολόγηση της ανάδυσής της, εφόσον αποκαλύπτει τις λανθάνουσες τοποθετήσεις και τις κοινωνικοπολιτικές στάσεις που διαπερνούν τη μεταφορική χρήση (Γαβριηλίδου και Μητσιάκη, 2021, σ. 203).

Ο Kövecses αναπτύσσει τις ιδέες των Lakoff και Johnson και παρουσιάζει τη δομή της μεταφοράς που αναπαρίσταται σε πέντε επίπεδα: 1. τα εικονιστικά σχήματα, 2. τα πεδία, 3. τα πλαίσια, 4. οι νοητικοί χώροι, 5. η γλωσσική διατύπωση/τα γλωσσικά εκφωνήματα. Τα τρία πρώτα επίπεδα αποτελούν την εννοιολογική, αποπλαισιωμένη και σιωπηρή γνώση που εδράζεται στη νόηση, ενώ οι νοητικοί χώροι είναι η απτή έκφραση της γνώσης αυτής σε πραγματικές περιστάσεις επικοινωνίας, προσαρμοσμένη στην επιθυμία ή τον στόχο του

πομπού (Kövecses, 2020, σ. 69). Το τελευταίο αυτό επίπεδο είναι εκείνο που μπορεί να αναλυθεί στο πλαίσιο της Γλωσσολογίας των Σωμάτων Κειμένων, της Υπολογιστικής Γλωσσολογίας και της Ανάλυσης Λόγου, εφόσον εστιάζει στη συγκεκριμενοποιημένη γλωσσική χρήση και καθιστά εφικτή τη συγκέντρωση και ποσοτικοποίηση των εννοιολογικών μεταφορών σε αυθεντικό λόγο αλλά και την ανάλυση των επικοινωνιακών λειτουργιών/κοινωνιο-πραγματολογικών χρήσεών τους (Kövecses, 2020, σ. 86-90).

Για μεθοδολογικούς σκοπούς στην θεωρία της εννοιολογικής μεταφοράς γίνεται αναφορά σε δύο γνωσιακά πεδία της μεταφοράς: στο πεδίο-πηγή και στο πεδίο-στόχο. Το πεδίο-πηγή (source domain) είναι ένα πιο απτό, συγκεκριμένο ή οικείο πεδίο, συνήθως (αλλά όχι πάντοτε) προσβάσιμο μέσω της κινητικο-αισθητικής μας εμπειρίας. Το πεδίο-στόχος (target domain) είναι λιγότερο προσβάσιμο, περισσότερο θολό ή ανοίκειο. Για να προκύψει μια μεταφορά, κομμάτια γνώσης από το οικείο πεδίο μεταφέρονται ή αντιστοιχίζονται στο λιγότερο οικείο πεδίο-στόχο, έτσι ώστε «τα φυσικά πεδία να λειτουργούν ως πηγές για τα πιο αφηρημένα πεδία-στόχους» (Kövecses, 2020, σ. 5). Στο πλαίσιο της θεωρίας της εννοιολογικής μεταφοράς διατυπώθηκαν ποικίλα θεωρητικά διλήμματα σε σχέση με τη φύση των αφηρημένων μονάδων ή οντοτήτων που τροφοδοτούν τη μεταφορική δομή. Παρότι ο όρος *πεδίο* είναι αρκετά διαδεδομένος μεταξύ των ερευνητών, ωστόσο, η δομή των εννοιολογικών μεταφορών δεν μπορεί να είναι μονοεπίπεδη, αλλά αποτελείται από διάφορα επίπεδα αφαίρεσης ή σχηματικότητας (Γαβριηλίδου και Μητσιάκη, 2021).

Ο Charteris-Black στη ερευνητική του προσέγγιση εισάγει την κοινωνιο-πραγματολογική διάσταση της μεταφοράς ως επιλογής στον αυθεντικό λόγο, προβάλλοντας μ'αυτόν τον τρόπο Κριτική Ανάλυση της Μεταφοράς. Ο ερευνητής αγκαλιάζει τη γνωσιακή σημασιολογική θεώρηση της μεταφοράς, αλλά παράλληλα τη συμπληρώνει με την πραγματολογική διάσταση που της έλειπε: για να επιλέξει κανείς μια μεταφορά σε σχέση με κάποια άλλη, θα πρέπει να έχει πρόσβαση όχι μόνο στον φυσικό κόσμο, αλλά κυρίως στο κοινωνικό περιβάλλον και το πραγματολογικό συγκείμενο: από ποιον / ποια, με ποιον ρόλο, για ποιον λόγο, με τι στόχο, σε τι συγκείμενο το πεδίο-στόχος γίνεται αντιληπτό ως πεδίο-πηγή; Έτσι, η κριτική ανάλυση μεταφοράς συνυπολογίζει τόσο το άτομο (ατομικοί πόροι), όσο και το κοινωνικό πλαίσιο (κοινωνικοί πόροι) (Charteris-Black, 2004, σ. 248).

Μεθοδολογία, φιλοσοφία

Η παρούσα εργασία αποτελεί ποιοτική έρευνα που εστιάζει στην ανάλυση της χρήσης των μεταφορών στο δημόσιο διαδικτυακό λόγο για την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος που παρουσιάζεται ως κοινωνικά και πολιτικά πλαισιωμένος.

Το ερευνητικό corpus μας αποτελείται από κείμενα του δημόσιου διαδικτυακού λόγου που αντλήθηκαν από τις ψηφιακές εφημερίδες, ειδησεογραφικούς ιστότοπους, portal κ.ά. και είναι δημοσιευμένα κατά το τελευταίο ενάμιση χρόνο. Η συλλογή των κειμένων έγινε μέσω μηχανής αναζήτησης Google με τη φράση-κλειδί «επίλυση / λύση το Κυπριακού». Η μεθοδολογία που υιοθετήθηκε για τον εντοπισμό και την ανάλυση των μεταφορών είναι βασισμένη στη θεωρία της μεταφοράς και της κριτικής ανάλυσης της μεταφοράς. Οι συγκεκριμένες γλωσσικές μεταφορές ταξινομήθηκαν και εντάχθηκαν σε ευρύτερες κατηγορίες εννοιολογικών μεταφορών. Έπειτα, επιχειρήθηκε η προσπάθεια της σύνδεσής τους με ορισμένες προθέσεις και ιδεολογίες των δημιουργών του δημόσιου λόγου. Η ανάλυση που ακολουθεί διαθέτει δύο μέρη: ένα γνωσιακό / εννοιολογικό και ένα κοινωνιοπραγματολογικό.

Καθώς προσπαθούμε να δούμε τις συγκεκριμένες γλωσσικές και σημασιολογικές μονάδες, δηλαδή τις γλωσσικές και εννοιολογικές μεταφορές του διαδικτυακού δημοσίου λόγου ενταγμένες στο συγκεκριμένο κοινωνιοπολιτισμικό πλαίσιο, πρώτα απ' όλα πρέπει να συζητήσουμε τους λόγους για τους οποίους νοηματοδοτείται μεταφορικά το Κυπριακό πρόβλημα. Το ιστορικό γεγονός της εισβολής των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο και η στρατιωτική και πολιτική διχοτόμηση του νησιού και κράτους που ακολούθησε αποτελεί προσωπική εμπειρία για τους Κύπριους μεγαλύτερης γενιάς, γεννημένους πριν τη δεκαετία του 1970. Ενώ για τους νέους ανθρώπους που δεν έχουν ζήσει προσωπικά την πολεμική σύγκρουση

με τις ακρότητές της, την προσφυγιά και την απώλεια των οικείων προσώπων, το πρόβλημα της έλλειψης κατανόησης ανάμεσα στις ηγετικές αρχές των δύο κοινότητων, της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής, ως προς τη διαχείριση του θέματος της ενδεχόμενης επανένωσής τους στα πλαίσια ενός κράτους / του οριστικού χωρισμού σε δύο κράτη που να αναγνωριστεί *de jure*, γίνεται αντιληπτό κυρίως μεταφορικά, μέσω πεδίων που είναι άμεσα διαθέσιμα για την νοηματοδότηση. Το θέμα της μοιρασμένης πατρίδας, της βίαιης απόσπασης ενός μέρους από την περιουσία των προγόνων τους, της καταπάτησης των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τους είναι πλέον γερά εμφυτευμένο στις συνειδήσεις των νέων Κυπρίων, καθώς ήδη από το δημοτικό σχολείο διαβάζουν πάνω στα τετράδιά τους το φημισμένο «Δεν ξεχνώ», ακούνε τα συνθήματα του τύπου «Το ψευδοκράτος σας είναι η μισή μας πατρίδα», λένε για τον εαυτό τους «είμαι πρόσφυγας», επειδή γεννήθηκαν από τους γονείς που αναγκάστηκαν να αφήσουν τα μέρη τους και να μετακινηθούν από το βόρειο στο νότιο τμήμα της Κύπρου πριν από 50 σχεδόν χρόνια. Επίσης, ονομάζουν «εγκλωβισμένους» όσους Ελληνικόκυπριους αποφάσισαν να μην φύγουν από τα μέρη τους και ζουν ήσυχα και απλά «στα κατεχόμενα». Όλες αυτές οι έννοιες που πρακαλούν δυσάρεστα συναισθήματα έχουν γίνει τόσο ευρέως αποδεκτές, ώστε δεν γίνονται αντικείμενο κριτικής αμφισβήτησης, αντίθετα, προβάλλονται και από το δημόσιο λόγο γύρω από το θέμα, που ενισχύει τη συγκεκριμένη συναισθηματική πρόσληψη εκμεταλλευόμενος ειδικά τις εννοιολογικές μεταφορές.

Ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στο γεγονός, ότι πίσω από στις σχέσεις των δύο κοινοτήτων της Κύπρου, της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής, υπολογίζονται και οι σχέσεις της Ελλάδας – Τουρκίας, που η καθεμία τους ασκούν την ιδεολογική και πολιτική τους επιρροή στις δύο κυπριακές κοινότητες αντίστοιχα, περιπλέκοντας το θέμα των διακρατικών σχέσεων και ιδεολογιών ακόμα περισσότερο.

Αποτελέσματα

Παρακάτω αναλύουμε τις πιο διαδεδομένες εννοιολογικές μεταφορές, που παρουσιάζουν τα αφηρημένα πεδία του πολιτικού προβλήματος, του έθνους, του κράτους, των διακρατικών και διακοινοτικών σχέσεων μέσα από τα πιο άμεσα αντιληπτά πεδία.

1) Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ, ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΤΟΜΟ, ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ

Σύμφωνα με τους αμερικανούς γλωσσολόγους NATION AS PERSON είναι η πιο διαδεδομένη μεταφορά στη διεθνή πολιτική (Lakoff και Johnson, 2003). Η συγκεκριμένη εννοιολογική μεταφορά έχει γίνει αντικείμενο ειδικής ανάλυσης στον πολιτικό λόγο των Αμερικανών προέδρων (Vestermarck, 2007), αλλά και στο δημόσιο λόγο γύρω από το Κυπριακό είναι μια από τις πιο διαδεδομένες μεταφορές. Η εννοιολογική μεταφορά Ο ΚΟΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ μπορεί να σπαστεί παρακάτω στο ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΤΟΜΟ που παρακάτω χωρίζεται στο ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΕΧΕΙ ΑΝΡΩΠΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ και ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΔΡΑ ΩΣ ΑΝΘΡΩΠΙΟΣ (Vestermarck, 2007). Κάποια έθνη / κράτη / χώρες είναι φίλοι με την Κυπριακή Δημοκρατία οι οποίοι αναμένεται να είναι έμπιστοι και τίμιοι και να βοηθούν ο ένας στον άλλο στους δύσκολους καιρούς. Ενώ κάποια άλλα έθνη / κράτη / χώρες είναι εχθροί ή νταήδες, αν πρόκειται για γειτονικό κράτος, είναι ο νταής της γειτονιάς ο οποίος κάνει ζαβολιές, αταξίες και γενικά τρομοκρατεί τη γειτονιά. Όπως φαίνεται, εδώ πρόκειται για προσωποποίηση, που οι Lakoff και Johnson την ορίζουν ως γενική κατηγορία που καλύπτει μεγάλη κλίμακα μεταφορών που η καθεμία τους επιλέγει διάφορα χαρακτηριστικά του ανθρώπου ή οπτική γωνία πάνω στον άνθρωπο. Παρακάτω οι μελετητές εξηγούν, ότι ο λόγος για τον οποίο διάφορα φαινόμενα ορίζονται με ανθρώπινους όρους είναι για να μπορέσουν οι άνθρωποι να το καταλάβουν με βάση «τα δικά τους κίνητρα, στόχους, ενέργειες και χαρακτηριστικά» (Lakoff και Johnson, 2003, σ. 34).

Στο δημόσιο λόγο για την επίλυση του Κυπριακού προσωποποιούνται πιο συχνά η Τουρκία, η Ελλάδα, η Κύπρος, η Κυπριακή Δημοκρατία, η Ελληνοκυπριακή πλευρά, η Τουρκοκυπριακή πλευρά, η διεθνής κοινότητα, το ΝΑΤΟ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Αθήνα και η Αγκυρα. Οι δύο τελευταίες χρησιμοποιούνται και μετωνυμικά.

Η Τουρκία παρουσιάζεται τις περισσότερες φορές να συμπεριφέρεται επιθετικά, προκλητικά ή παράνομα, ως ένας αδιάλλακτος δικτάτορας ή ως νταής της γειτονιάς:

(1) *Οι παράνομες αυτές ενέργειες της Τουρκίας αναπόφευκτα έχουν αρνητικό αντίκτυπο,* <https://mfa.gov.cy>, πρόσβαση στις 15/11/22

(2) *Οι αναθεωρητικές και αποσταθεροποιητικές συμπεριφορές της Τουρκίας, που αμφισβητούν τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας και της Κύπρου, απειλούν την Ελλάδα με casus belli και ζητούν την αποστρατικοποίηση των νησιών μας,* <https://www.sofokleousin.gr>, 1/10/22

(3) *Στο στόχαστρο της αφόρητης πίεσης που ασκεί η Τουρκία τις τελευταίες εβδομάδες βρίσκονται όχι μόνο τα νησιά του Αιγαίου αλλά και η Κύπρος.* <https://www.efsyn.gr/>, 1/10/22

(4) *Τουρκία (...) βάζει συγκεκριμένα εμπόδια, κρατώντας μια μη εποικοδομητική στάση (...).* <https://reporter.com.cy/>, 21/07/2023

Ενώ η **Κύπρος**, αντίθετα, παρουσιάζεται ως θύμα ενός κακόβουλου και άδικου γείτονα:

(5) *Ως συνήθως, τα τελευταία χρόνια η Κύπρος πληρώνει τα σπασμένα.* <https://politis.com.cy/>, 2/10/22

(6) *Η Κύπρος δεν θα πρέπει να είναι όμηρος της Τουρκίας ή άλλων ξένων συμφερόντων.* <https://mfa.gov.cy/>, 15/11/22

(7) *Όσο για την Διεθνή Κοινότητα και τον ΟΗΕ, η κατ' αποτέλεσμα «ισότιμη» αντιμετώπιση Τουρκίας και Κύπρου -δηλαδή του «θύτη» με το «θύμα» της τουρκικής εισβολής και κατοχής (...),* <https://www.protothema.gr/>, 26/01.2023

(8) *Πενήντα χρόνια μετά την πλιγή της Κύπρου, τα κράτη μας ανοίγουν πρώτη φορά τόσο οργανωμένα τις σχέσεις τους.* <https://www.in.gr/>, 10/11/23

Η Κυπριακή Δημοκρατία προσωποποιείται μαζί με άλλα κράτη κυρίως όταν οι (γειτονικές) χώρες και οι διενείς οργανισμοί παρουσιάζονται να συμμετέχουν στις συνομιλίες για το Κυπριακό πρόβλημα:

(9) *Για σχεδόν πέντε δεκαετίες η Ελλάδα και η Κυπριακή Δημοκρατία (...) ζητούν σταθερά τον τερματισμό της τουρκικής κατοχής και την επανένωση του νησιού.* <https://www.kathimerini.gr/>, 11/8/22

(10) *Στην Διάσκεψη έλαβαν μέρος η Κυπριακή Δημοκρατία, η τουρκοκυπριακή πλευρά με τον νέο ηγέτη της (από το 2015) κ. Μουσταφά Ακιντζί, οι τρεις εγγυήτριες δυνάμεις Ελλάδα, Τουρκία, Ηνωμένο Βασίλειο και η Ε.Ε. ως παρατηρητής.* <https://mfa.gov.cy/>, πρόσβαση 15/11/22

Υπάρχουν και οι προσωποποιήσεις της **ελληνοκυπριακής πλευράς** η οποία ακούει τις προτάσεις των γειτόνων της και νοιάζεται για την προβολή της θετικής εικόνας του εαυτού της:

(11) *Στα αφτιά της ε/κ πλευράς, αυτό συνεπάγεται ενίσχυση της εξάρτησης από την Τουρκία.* <https://politis.com.cy/>, 4/9/22

(12) *Μια τέτοια ενέργεια θα μπορούσε α) να ενδυναμώσει την υπόληψη και αξιοπιστία της ε/κ πλευράς,* <https://politis.com.cy/>, 4/9/22

Μερικές φορές η Κύπρος παρουσιάζεται σαν μέλος της κοινότητας με χαμηλό κύρος, ειδικά στις δημοσιεύσεις στην προεκλογική περίοδο:

(13) *Η αξιοπιστία της Κύπρου διεθνώς είναι μηδαμινή και σε αυτό συνέβαλε ο επί 10 έτη ηγέτης της.* https://www.efsyn.gr, 1/10/22

(14) *Από τα 46 κράτη-μέλη του ΣτΕ, μόνο τέσσερα υποστήριξαν τη θέση της Κύπρου να μην τερματιστεί η επιτήρηση: Ελλάδα, Βουλγαρία, Σερβία, Αρμενία.* https://www.efsyn.gr, 1/10/22

Οι τουρκοκυπριακή πλευρά προβάλλεται και αυτή ως άτομο που υφίσταται αρκετές πιέσεις από διάφορες μεριές που επηρεάζουν τις αποφάσεις της:

(15) *Η αδυναμία/απροθυμία των δύο πλευρών να καταλήξουν οδήγησε την τ/κ πλευρά στην απόφαση να επιχειρήσει αλλαγή της βάσης της λύσης.* <https://politis.com.cy/>, 2/10/22

(16) *Με αυτή τη θέση δεν είναι εύκολο να πειστεί η τ/κ πλευρά να επανέλθει στη λογική μιας λύσης ομοσπονδίας.* <https://politis.com.cy/>, 2/10/22

Τελικά και οι δύο πλευρές, που προβάλλονται ως συμμαχίες, Ελληνοκυπριακή πλευρά – Ελλάδα και Τουρκοκυπριακή πλευρά – Τουρκία, παρουσιάζονται να έχουν ανθρώπινα συναισθήματα που επηρεάζουν τις αποφάσεις τους και παρεμποδίζουν την συνεννόησή τους:

(17) *τους λογικούς φόβους και τις φοβίες που ενυπάρχουν και στις δύο πλευρές, Ε/κ και Ελλάδα – Τ/κ και Τουρκία*, <https://politix.com.cy/>, 2/10/22

Οι Ελλάδα και η Τουρκία παρουσιάζονται ως δύο άτομα που οι σχέσεις τους είναι δύσκολες και τα οποία επιθυμούν να τις καλύτερουν, αλλά δεν αποκλείεται και να τα χαλάσουν οριστικά:

(18) *Η λύση του Κυπριακού θα φέρει πιο κοντά την Αθήνα και την Άγκυρα δημιουργώντας ένα περιβάλλον που θα επιτρέψει σοβαρές διμερείς συνομιλίες, ουσιαστικές διαπραγματεύσεις και πιθανή προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο*. <https://www.kathimerini.gr/>, 11/8/22

(19) *Η Ελλάδα και η Τουρκία μπορεί να χρειαστεί να κάνουν μόνες τους... λογαριασμό και, ενδεχομένως, να είναι πολύ αργά για τρίτους να μεσολαβήσουν*. <https://www.efsyn.gr/>, 1/10/22

Η διεθνής κοινότητα στο δημόσιο λόγο για το Κυπριακό δρα ανθρώπινα και συμβάλλει στην εξεύρεση λύσης μέσω συνομιλιών, αν και χωρίς επιτυχία, ενώ η θέση του διεθνούς παράγοντα, αν και υποτίθεται ότι βρίσκεται σε φιλικές σχέσεις με την Κύπρο, αμφισβητείται σε ότι αφορά την ειλικρίνειά τους.

(20) *προσπάθειες του ΓΓ των Ηνωμένων Εθνών και της διεθνούς κοινότητας για τη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος για την επανέναρξη ουσιαστικών συνομιλιών*. <https://mfa.gov.cy/>, πρόσβαση 15/11/22

(21) *αδυναμία ή/και απροθυμία του διεθνούς παράγοντα (ΗΕ, ΕΕ, ΗΠΑ, Ηνωμένο Βασίλειο) να ασκήσουν την επιρροή τους επάνω στην τουρκική και τουρκοκυπριακή (τ/κ) πλευρά*, <https://politix.com.cy/>, 4/9/22

(22) (...) *η μη επίλυση του Κυπριακού Ζητήματος κατά το Διεθνές και το Ευρωπαϊκό Δίκαιο και η απαράδεκτη ανοχή, εκ μέρους της Διεθνούς Κοινότητας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της τουρκικής αυθαιρεσίας και προκλητικότητας είναι ένα επώδυνο σύμπτωμα (...)* <https://www.protothema.gr/>, 26/01/23

2) ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΥΠΡΟΥ/ΕΛΛΑΔΑΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ / Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η μεταφορά του πολέμου για τις σχέσεις Κύπρου / Ελλάδας – Τουρκίας και για την αντιμετώπιση της αντίστοιχης πολιτικής προκύπτει σαν συνέχεια της προσωποποίησης των εμπλεκόμενων κρατών τα οποία παλεύουν μεταξύ τους. Είναι αξιοσημείωτο, ότι σ' αυτό το πλαίσιο η τουρκοκυπριακή πλευρά δεν παρουσιάζεται στο κορπύ των εννοιολογικών μεταφορών μας σαν ένας από τους αντιπάλους. Ο μόνος αντίπαλος / εχθρός είναι η Τουρκία, εχθρός σκληρός, ανελέητος, έξυπνος και επικίνδυνος:

(23) Επειδή αυτού του είδους οι επιλογές, στο ακραίο σενάριο της στρατιωτικής εμπλοκής, θα σημαίνουν τη «*χαριστική βολή*» στην Κύπρο. <https://www.efsyn.gr/>, 1/10/22

(24) *δεν θα χρειάζεται (ο Ερντογάν) να εκτοξεύει απειλές εναντίον των γειτόνων του δηλώνοντας προκλητικά ότι «ούτε οι κούκλες, ούτε αυτοί που κρατάνε τα νήματά τους δεν θα μπορέσουν να μας εμποδίσουν να πάρουμε αυτό που δικαιούμαστε στη Μεσόγειο»*. <https://www.kathimerini.gr/>, 11/8/22

(25) *Η κρίση στην Ουκρανία η οποία δεν αναμένεται να λήξει σύντομα θα υποχρεώσει την Τουρκία σταδιακά να επιλέξει στρατόπεδο. Το σενάριο να παίζει μεσοπρόθεσμα με όλους, όλο και περισσότερο δυσκολεύει. Αν θέλει να παραμείνει στο Δυτικό Στρατόπεδο, να ενταχθεί σε μία νέα διαχείριση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου και να ασκήσει τον περιφερειακό οικονομικό της ρόλο στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή*, <https://politix.com.cy/>, 4/9/22

Η Ελλάδα παρουσιάζεται άμεσα εμπλεγμένη σ' αυτόν τον πόλεμο με τη μεριά της Κύπρου, προβάλλει άμεσα τις θέσεις της και έτσι κερδίζει τις μάχες και βρίσκεται σε

κατάσταση συνεχούς εγρήγορσης για την ενδεχόμενη επιπλοκή στο μέτωπο:

(26) *Τρίτον, στις ε/κ πολιτικές και οικονομικές ελίτ οι οποίες για διάφορους λόγους εναντιώνονται σε μια λύση ΔΔΟ με πολιτική ισότητα και σήμερα καταφέρνουν να κερδίζουν τη μάχη προβολής των θέσεων τους (μέσω των ΜΜΕ) έναντι των θέσεων όλων όσων υποστηρίζουν μια τέτοια λύση.* <https://politis.com.cy/>, 4/9/22

(27) *Στον δίκαιο αγώνα του κυπριακού Ελληνισμού, η Ελλάδα θα είναι πάντοτε και με συνέπεια αρωγός και συμπαραστάτης.* <https://www.moneyreview.gr/>, 20/07/23.

(28) *Ένοπλες δυνάμεις μας συνεχίζουν τον ένδοξο αγώνα του Αυξεντίου, του Παλληκαρίδη, του Ισαάκ, του Σολωμού και τόσων άλλων ηρώων αγωνιστών και εγγυώνται την Ελευθερία και Ανεξαρτησία μας, καθώς και τη συμπαράταξή μας για την προάσπιση των εθνικών μας συμφερόντων».* <https://www.sofokleousin.gr/>, 1/10/22.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι στο παράδειγμα 28 που αναφέρεται στα λόγια του υπουργού Εθνικής Άμυνας της Ελλάδας Ν. Παναγιωτόπουλου κατά τις εκδηλώσεις αφιερωμένες στην επέτειο της Ανεξαρτησίας της Κυπριακής Δημοκρατίας, τα οποία απευθύνονται στο κυπριακό κοινό, ο ομιλητής χρησιμοποιεί το πληθυντικό αλληλεγγύης **μας**, μιλώντας για τις ένοπλες δυνάμεις και για τα εθνικά συμφέροντα των δύο κρατών, δηλαδή, προβάλλει τη συγκεκριμένη ιδεολογική τοποθέτηση της Ελληνικής κυβέρνησης.

Οι έρευνες δείχνουν, ότι «η μεταφορά του πολέμου φέρει προσδοκίες ότι ο εχθρός μπορεί να νικηθεί» (Klymanska, 2010, σ. 22). Προφανώς, μια τέτοια αντίληψη δε συμβάλλει στην προώθηση του διαλόγου για το κυπριακό.

3) ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΛΥΣΗ ΕΙΝΑΙ ΤΑΞΙΔΙ

Έχοντας ιστορικό σχεδόν 50 χρόνων, το Κυπριακό πρόβλημα τοποθετείται εννοιολογικά ως ένας σταθμός της ιστορίας της Κύπρου, της ιστορίας που παρουσιάζεται σαν ένα ταξίδι, και ο δρόμος αυτός είναι γεμάτος στροφές, καμπές και αξιέξοδα, όμως χρειάζεται να συνεχίζεται αυτό το ταξίδι και να μην σταματούν οι προσπάθειες για την εξεύρεση του δρόμου / διέυση της μεγάλης απόστασης προς την επίλυση του προβλήματος η οποία παρουσιάζεται ως ένας πολύ σημαντικός προορισμός:

(29) *Πρόσθεσε μάλιστα πως είναι δύσκολο μεν αλλά απολύτως αναγκαίο και εφικτό να τεθούν οι προϋποθέσεις για την επανέναρξη του διαλόγου, για να διανυθεί το "τελευταίο μίλι" που απέμεινε κατά τις διαπραγματεύσεις στο Κρα Μοντανά, ώστε να επιτευχθεί οριστική συμφωνία και λύση.* https://www.capital.gr, 14/10/22

(30) *Μέχρι το δείπνο στο Κραν Μοντανά οι δύο πλευρές συζητούσαν πάνω στο κοινό πλαίσιο Γκουτέρες, το οποίο έφερε την Κύπρο στο τελευταίο χιλιόμετρο κατά την άποψη του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ πριν τη λύση.* https://politis.com.cy, 2/10/22

(31) *Στροφή, η οποία δημιουργεί εντύπωση αλλαγής πλεύσης στο Κυπριακό, επιχειρεί ο ΟΗΕ,* <https://www.kathimerini.com.cy/>, 10/7/22

(32) *Ως αποτέλεσμα έχουμε το πιο μακρόχρονο αδιέξοδο στο Κυπριακό, συνδυασμένο με νέα σοβαρά τετελεσμένα.* <https://reporter.com.cy/>, 21/07/23

Γενικά, η μεταφορά του αδιέξοδου απαντάται 9 φορές στο corpus μας, δύο φορές – στο επίσημο κείμενο στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών της Κύπρου.

(33) *Τρία βήματα για τη λύση – Πρόταση Χρίστου Γιάγκου για το Κυπριακό,* <https://politis.com.cy/>, 4/9/22

Το ταξίδι μπορεί να είναι και υπερθαλλάσιο, σαν εκείνο του Οδυσσέα προς την Ιθάκη:

(34) *Από το 2005 και εντεύθεν, με σειρά άρθρων, δημοσιεύσεων, συνεντεύξεων και υπομνημάτων προς την πολιτική ηγεσία του τόπου αλλά και προς το διεθνή παράγοντα, έχω προτείνει μια άλλη εναλλακτική πορεία πλεύσης προς τον επιδιωκόμενο στόχο της λύσης.* <https://politis.com.cy/>, 4/9/22

Η μεταφορά του ταξιδιού τοποθετείται και στο νοητικό χώρο που έχει να κάνει με την οδήγηση, με την αναπαράσταση του κράτους ως οχήματος / караβιού και του προέδρου ως οδηγού / καπετάνιου:

(35) Για τον μεν Νίκο Χριστοδουλίδη είπε αρκετά emphaticά πως δεν υπάρχει περίπτωση να βρεθεί λύση στο Κυπριακό εάν **αναλάβει αυτός το τιμόνι της Κύπρου**, <https://www.capital.gr>, 14/10/22

(36) Η προσάρτηση, αρχικά της Κριμαίας και προχθές του Ντονμπάς από τον Πούτιν μετά από ένα δημοψήφισμα, είναι πάντα ένας **καλός οδηγός πλεύσης για την Άγκυρα**. <https://politis.com.cy/>, 2/10/22

Οι αποτυχίες στην πορεία προς την επίλυση πολύ λαμπρά εκφράζονται με την εμπλοκή του νοητικού πεδίου του ναυαγίου:

(37) **Επ' αυτού μάλιστα, επανειλημμένως, ο υποψήφιος πρόεδρος της Κύπρου, τόνισε πως είναι αδήριτη ανάγκη επίλυσης του ζητήματος διότι εάν συνεχιστεί η στασιμότητα που επικρατεί μετά το ναυάγιο στο Κρα Μοντανά, τότε το νησί κινδυνεύει με οριστική διχοτόμηση**. <https://www.capital.gr>, 14/10/22

Το γεγονός, ότι στην πορεία προς την επίλυση του Κυπριακού οι δύο κοινότητες βρίσκονται χωρισμένες λόγω συνθηκών προϋποθέτει την ανάγκη οικοδόμησης γέφυρων που θα διευκόλυναν την επικοινωνία, αλλά αυτή η μεταφορά ακούγεται μόνο μια φορά στο δημόσιο λόγο και αντικατοπτρίζει το όραμα ενός εμπειρογνώμονα και όχι τον κυρίαρχο λόγο:

(38) **Υπάρχουν και οι τεχνικές επιτροπές οι οποίες λειτουργούν κυρίως προς την κατεύθυνση της επίλυσης προβλημάτων, με προεξάρχουσα αυτήν του Πολιτισμού και της αποκατάστασης μνημείων, η οποία πραγματικά χτίζει γέφυρες και επικοινωνίας, αλλά κυρίως αλληλοσεβασμού μεταξύ των δύο κοινοτήτων της χώρας μας**. <https://politis.com.cy/>, 2/10/22

Συμπεράσματα και αναστοχαστικός σχολιασμός

Οι δύο επικρατέστερες εννοιολογικές μεταφορές στο δημόσιο διαδικτυακό λόγο γύρω από το Κυπριακό πρόβλημα έχουν να κάνουν με την προσωποποίηση των εμπλεκόμενων κρατών / εθνών που βρίσκονται μεταξύ τους στην κατάσταση πολέμου. Η νοητική βάση της μεταφοράς του πολέμου είναι η αντίθεση «Οικείου ή Άλλου», ένα από τα ριζικά και πιο αποτελεσματικά αργέτυπα για τη συνείδηση και το υποσυνείδητο ενός ατόμου.

Ο δημόσιος λόγος αποτελεί κατάλληλο χώρο για την μελέτη της εικόνας του «Άλλου», γιατί σ' αυτό αναπόφευκτα αντικατοπτρίζονται οι κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες της χώρας, καθώς επίσης και οι υφιστάμενες διακρατικές σχέσεις. Ο δημόσιος λόγος που διαπραγματεύεται το θέμα της επίλυσης του Κυπριακού αποτελεί έναν σημαντικό χώρο, στον οποίο διαμορφώνονται και αναπαράγονται οι εικόνες του «εθνικού εαυτού» των Ελλήνων / Ελληνοκυπρίων σε αντιπαραβολή με τον «εθνικό άλλο» των Τουρκοκυπρίων / Τούρκων.

Ο Η. Μήλλας που μελέτησε την εικόνα των Τούρκων στα σχολικά βιβλία, ιστοριογραφία, λογοτεχνία και εθνικά στερεότυπα αναφέρει τα λόγια του Βενέζη, ότι οι Έλληνες είναι ένα έθνος μνήμης και πρέπει να θυμούνται όσα υπέφεραν από «τον Τούρκο». Χωρίς αυτά (τα αρνητικά) κλονίζεται η «εθνική συνείδηση». Ο μελετητής καταλήγει στο συμπέρασμα ότι «ιστορικός Άλλος» είναι μια εικόνα επίμονη και έχει ισχυρά ερείσματα. Πρόκειται για ένα σύνθετο ιδεολογικό θέμα που έχει σχέση με τις προσωπικές μας επιλογές στο χώρο των ταυτοτήτων. Η απεξάρτηση από τα εθνικά στερεότυπα είναι τελικά ένα προσωπικό στοίχημα. Όχι χωρίς τίμημα. Κερδίζεις την ελευθερία κρίσης και χάνεις την βολή της κοινωνικής συγκατάβασης (Μήλλας, 2001, σ. 9).

Η χρήση των εννοιολογικών μεταφορών στο δημόσιο διαδικτυακό λόγο γύρω από την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος καταδεικνύει ότι επικρατούν σ' αυτό τα εθνικά στερεότυπα που είναι πάντα δύσκολο να ξεπεραστούν. Όμως κάπου κάπου ακούγεται και μια φωνή επικοδομητική που προσπαθεί να σπάσει τα στερεότυπα αυτά και να προβάλλει άλλη μια οπτική του προβλήματος, προβάλλοντας ως πεδίο-πηγή μεταφορών έννοιες με θετική σημασιολογική φόρτιση και προτείνοντας συγκεκριμένες δράσεις που αποτελούν πραγματικά βήματα προς την επίλυση.

Κατάλογος βιβλιογραφικών αναφορών

- Климанська, Л., 2010. Потенціал метафори в політиці вирішення соціальних проблем. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Політологія, Соціологія, Філософія*, 14, с. 18-24.
- Beard, A., 2000. *The Language of Politics*. London: Routledge.
- Charteris-Black, J., 2004. *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Springer.
- Charteris-Black, J., 2005. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Dijk, T. van, 1985. Introduction: The role of discourse analysis in society. *Handbook of discourse analysis*. L. etc., 4, pp. 1-8.
- Fairclough, N., 1995. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Longman, London and New York.
- Kövecses, Z., 2020. *Extended Conceptual Metaphor Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kress, G., 1985. Ideological structures in discourse. *Handbook of discourse analysis*. L. etc., 4, pp. 27-42.
- Lakoff, G. and Johnson, M., 2003. *Metaphors we live by*. London: The university of Chicago press.
- Phillips, L. and Jorgensen W.M., 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage Publications.
- Vestermark, I., 2007. *Metaphors in politics: a study of the metaphorical personification of America in political discourse*. Independent thesis. Basic level (degree of Bachelor).
- Γαβριηλίδου Ζ. και Μητσιακή Μ., 2022. Εννοιολογική και κριτική ανάλυση των μεταφορών για τον κορονοϊό στον δημόσιο διαδικτυακό λόγο. *Aegean Working Papers in Ethnographic Linguistics*, 3, σσ. 202–229. [online] Available at: <<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/awpel/article/view/29956>> (Accessed 6.03.24). (in Greek)
- Μήλλας, Η., 2001. *Εικόνες Ελλήνων και Τούρκων (Σχολικά Βιβλία, Ιστοριογραφία, Λογοτεχνία και Εθνικά Στερεότυπα)*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

References

- Beard, A., 2000. *The Language of Politics*. London: Routledge.
- Charteris-Black, J., 2004. *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Springer.
- Charteris-Black, J., 2005. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Dijk, T. van, 1985. Introduction: The role of discourse analysis in society. *Handbook of discourse analysis*. L. etc., 4, pp. 1-8.
- Fairclough, N., 1995. *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Longman, London and New York.
- Gavriidou, Z. and Mitsiaki, M., 2022. Conceptual and critical analysis of COVID-19 metaphors in online public discourse. *Aegean Working Papers in Ethnographic Linguistics*, 3, pp. 202–229. [online] Available at: <<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/awpel/article/view/29956>> (Accessed 6.03.24). (in Greek)
- Klymanska L., 2010. The potential of metaphor in the politics of the decision of the social problems. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series «Polytology, Sociology, Philosophy»*, 14, pp. 18-24. (in Ukrainian)
- Kövecses, Z., 2020. *Extended Conceptual Metaphor Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kress, G., 1985. Ideological structures in discourse. *Handbook of discourse analysis*. L. etc., 4, pp. 27-42.

- Lakoff, G. and Johnson, M., 2003. *Metaphors we live by*. London: The university of Chicago press.
- Millas, H., 2021. *Images of Greeks and Turks. School textbooks, historiography, literature and national stereotypes*. Athens: Alexandria. (in Greek)
- Phillips, L. and Jorgensen W.M., 2002. *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage Publications.
- Vestermark, I., 2007. *Metaphors in politics: a study of the metaphorical personification of America in political discourse*. Independent thesis. Basic level (degree of Bachelor).

Стаття надійшла до редакції 04.05.2024.

Юлія Лабецька

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ТА КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕТАФОР У ПУБЛІЧНОМУ ОНЛАЙН-ДИСКУРСІ ЩОДО ВИРІШЕННЯ КІПРСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ

У статті проаналізовано метафори, що використовуються в публічному грекомовному дискурсі щодо вирішення кіпрської проблеми в онлайн-публікаціях, які датуються періодом з липня 2022 року по квітень 2024 року. Для аналізу метафор використано методологію, що запропонували американські лінгвісти Дж. Лакофф та М. Джонсон, а також ідея угорського лінгвіста З. Ковечеша про перенесення частини знань зі знайомої області домена-джерела в менш знайому область цільового домену при утворенні метафори. Метафори були зібрані та класифіковані відповідно до їх концептуальної структури. Виявлено найпоширеніші концептуальні метафори, які представляють абстрактні аспекти політичної проблеми Кіпру, нації, держави, міждержавних і міжобщинних відносин через більш доступні для сприйняття аспекти: **СВІТ – ЦЕ СПІЛЬНОТА, НАЦІЯ ЦЕ ЛЮДИНА, НАЦІЯ ДІЄ ПО-ЛЮДСЬКИ; ВІДНОСИНИ КІПРУ / ГРЕЦІЇ ТА ТУРЕЧЧИНИ – ЦЕ ВІЙНА / ПОЛІТИКА – ЦЕ ВІЙНА; ШЛЯХ ДО ВИРІШЕННЯ – ЦЕ ПОДОРОЖ**. Показово, що в публічному дискурсі щодо вирішення кіпрської проблеми найчастіше персоніфікуються Туреччина, Греція, Кіпр / Республіка Кіпр, греко-кіпрська сторона, турецько-кіпрська сторона, міжнародна спільнота, НАТО, Європейський Союз, колишня колонізаторка Велика Британія, Афіни та Анкара. Останні дві назви також вживаються метонімічно. Відносини між персоніфікованими сторонами конфлікту представляються в грекомовному публічному дискурсі як війна, при цьому ворогом вбачається виключно Туреччина, Кіпр представляється єдиним, а турецько-кіпрська сторона практично не фігурує в метафорах війни. Намагання вирішення кіпрського питання, якому вже майже 50 років, метафоризуються як подорож, для якої характерний певний засіб пересування, керманіч засобу, перепони, глухі кути. Метафора моста, який би поєднав дві сторони, є вкрай рідкісною і не показовою для грекомовного публічного дискурсу.

Критичний аналіз метафор дозволяє висвітлити ідентичність відправника повідомлення в аналізованому дискурсі і соціально-політичну доцільність використання метафори, що унаочнює сприйняття іншого як ворога, а відносини двох держав / націй як війну. Виявлено, що в грекомовному публічному онлайн-дискурсі навколо вирішення кіпрської проблеми панують національні стереотипи, які важко подолати. Дуже поодинокі лунають конструктивні голоси, які намагається зламати ці стереотипи та висвітлити іншу перспективу проблеми, моделюючи метафори, в яких домен-джерелом є поняття з позитивним семантичним зарядом, і пропонуючи конкретні дії, які є реальними кроками до вирішення проблеми.

Ключові слова: метафора, концептуальний аналіз, критичний аналіз метафори, соціопрагматика, кіпрська проблема.

Yuliia Labetska

CONCEPTUAL AND CRITICAL METAPHOR ANALYSES IN PUBLIC ONLINE DISCOURSE REGARDING THE RESOLUTION OF THE CYPRUS PROBLEM

This work addresses conceptual metaphors in the Greek-language public discourse regarding the solution to the Cyprus problem as reflected in online publications dating from July 2022 to April 2024. The methodology used for the analysis of metaphors is that of the American linguists G. Lakoff and M. Johnson, as well as the idea of the Hungarian linguist Z. Kövecses about transferring a part of knowledge from a familiar area of the source domain to a less familiar area of the target domain when forming a metaphor. The metaphorical expressions collected are categorized according to their conceptual structures as suggested by the Extended Metaphor Theory. The most common conceptual metaphors that represent the abstract aspects of the political problem of Cyprus, the nation, the state, interstate and intercommunal relations through more perceptible aspects have been identified: WORLD AS COMMUNITY, NATION AS PERSON, NATION ACTING HUMAN; CYPRUS / GREECE AND TURKEY RELATIONS ARE WAR / POLITICS IS WAR; THE PATH TO THE SOLUTION IS A JOURNEY. It is significant, that Turkey, Greece, Cyprus / the Republic of Cyprus, the Greek-Cypriot side, the Turkish-Cypriot side, the international community, NATO, the European Union, the former colonizer Great Britain, Athens and Ankara are most often personified in the public discourse regarding the solution to the Cyprus problem. The last two names are also used metonymically. The relationship between the personified parties to the conflict is presented in the Greek-speaking public discourse as war, while only Turkey is seen as the enemy: Cyprus is presented as one, and the Turkish-Cypriot side practically does not appear in war metaphors. Efforts to resolve the Cyprus issue, which is almost 50 years old, are metaphorized as a journey characterized by a certain means of transportation, helmsmen, obstacles, dead ends. The metaphor of a bridge that would connect the two sides is extremely rare and not indicative of Greek-speaking public discourse.

Critical analysis of metaphors makes it possible to highlight the identity of the sender of the message in the analyzed discourse and the socio-political expediency of using the metaphor, which illustrates the perception of the other as an enemy, and the relationship between two states / nations as war. It can be observed that in the Greek-language online public discourse regarding the solution of the Cyprus problem, national stereotypes dominate and they are difficult to overcome. There are very few constructive voices that try to break these stereotypes and highlight a different perspective of the problem, modeling metaphors in which the source domain is a concept with a positive meaning and proposing concrete actions that are real steps to solving the problem.

Keywords: *metaphor, conceptual analysis, critical metaphor analysis, sociopragmatics, Cyprus problem*